

BIBLIJSKI MOTIVI NA FRESKAMA U ĐAKOVAČKOJ KATEDRALI (9)

4. DVANAESTOGODIŠNJI ISUS U HRAMU

(Ludwig Seitz, 1874.)

Novozavjetni ikonografski niz u katedrali počinje prizorima Isusova djetinjstva. Slika Isusa-dječaka u Hramu posljednja je od četiri koje iznose to razdoblje. Sam događaj zabilježio je evanđelist Luka i jedini on govori o Isusovom dječastvu.

Događaj i poruka

Dječak Isus hodočasti o velikom blagdanu Pashe sa svojim roditeljima i mnoštvom drugih hodočasnika u Jeruzalem. »Kad su minuli ti dani, vraćahu se oni, a dječak Isus osta u Jeruzalemu, a da nisu znali njegovi roditelji. Uvjereni da je među suputnicima, odoše dan hoda, a onda ga stanu tražiti među rodbinom i znancima. I kad ga ne nađu, vrate se u Jeruzalem tražeći ga. Nakon tri dana nađoše ga u Hramu gdje sjedi posred učitelja, sluša ih i pita. Svi koji ga slušaju bijahu zaneseni razumnošću i odgovorima njegovim. Kad ga ugledaše, zapanjiše se, a majka mu njegova reče: »Sinko, zašto si nam to učinio? Gle, otac tvoj i ja žalosni smo te tražili.« A on im reče: »Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca moje-

ga?« Oni ne razumješe riječi koju im reče. - I side s njima, dođe u Nazaret i bijaše im poslušan.« (Lk 2,42-51)

Događaj je ispričan ljupko, kao neka anegdota. No on u sebi nosi važan sadržaj-poruku, prije svega, o samom Isusu. I zato je odavna uvrštavan u ikonografski niz »Isusova života«. Isusov nastup u najsvetijem i središnjem mjestu, jeruzalemskom Hramu, već je nagovještaj njegove skore uloge. To je mjesto gdje njegovo spasiteljsko djelo započinje i gdje će se dovršiti. Tu je Isus »sjeo posred učitelja« i sve zadivio svojom mudrošću. Započeo je dijalog s pismoznancima i farizejima, koji će završiti u procesu pred Velikim vijećem, kad ga budu predali smrti na križu. Zato u događaju, u kojem je Isus bio izgubljen pa nađen, biblijski tumači naslućuju i duboko simboličko značenje: već tu se predoznačuje njegova smrt i uskrsnuće. Evanđelist nagoviješta i otajstvo Isusova porijekla: traže ga njegov otac i majka (Josip i Marija), a on odgovara da je tu, u Hramu, kuća njegova »Oca«. (»Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega?«). Odgovor je i prva Isusova rečenica zapisana u Evanđelju. Da je riječ o njegovu bogočovještvu, »oni ne razumješe«, dodaje Luka. Već tu, na prvom koraku u javnost, dolazi do izražaja Isusova osobitost, koja visoko nadilazi sve zemaljsko-obiteljske odnose. Isus će kasnije, upravo ovdje u Jeruzalemu, svojom smrću na križu i uskrsnućem to do kraja otkriti.

Tema u ikonografiji

Na temelju Lukina evanđelja i apokrifnog Tomina evanđelja ranokršćanska ikonografija prikazuje Isusa kao učitelja, kako sjedi na povišenoj katedri, okružen pismoznancima – primjerice, na bjelokosnom reljefu iz druge polovice 5. stoljeća, koji se čuva u milanskoj katedrali - i govornički uzdignutom gestom izlaže svoje misli. Taj je tip Isusa-učitelja došao na Zapad iz bizantske umjetnosti i zadržao se kroz više stoljeća. Oko Isusa sjede pismoznanci na stolicama. Pomalo u krug prisutnih ulazi Marija, zatim i Josip, no najčešće samo uz rub scene. Tek u kasnom srednjem vijeku, kad je izgubljeni Isus (ikonografski) svrstan među sedam Marijinih žalosti, a nađeni Isus u sedam radosti, Marija (i Josip) dolaze više do izražaja. A kad je događaj shvaćen kao jedna od sedam Marijinih radosti, u središtu je Marija, a slika je, redovito kao glavna, na marijanskom oltaru. Isus je na mnogim slikama prikazan kao tumač Pisma. Zato u ruci drži veliki svitak ili knjigu. Slušaatelji svoju zapanjenost nerijetko izražavaju živim kret-

njama i uključuju se u raspravu. U vrijeme baroka tema je povezivana s obvezom sudjelovanja kod nedjeljne mise i kao znak da se i Isus podvrgavao zakonu da posjećuje Hram, susreće s Božjom riječju i podvrgava Očevoj volji. Tako je događaj bio tumačen i u propovjedničkoj literaturi.

Slika u katedrali

Slika Ludwiga Seitza sjedinjuje u sebi mnoge tradicionalne elemente. U središtu je dječak Isus, desno su pismoznanci, lijevo Marija, Josip i jedan pratilac. U pozadini, u narednoj hramskoj prostoriji, naziru se još dva neutralna lika. Slika obuhvaća dva trenutka: kad su Marija i Josip našli Dječaka i kad Isus jednom od hramskih učitelja upućuje posljednju riječ. Isus je u ružičastoj haljini vrlo ljupka lica. Ne sjedi više, nego je ustao i kao da je upravo namislio krenuti s roditeljima; majka ga smirenom radošću već drži za desnicu, a Josip, noseći preko preko ramena zavežljaj s poputninom, još sve gleda zapanjeno. Njihov pratilac ozbiljna lica sve motri vrlo pažljivim pogledom. Na slici zdesna sedam je učitelja. Dvojica sjede, ostali su uzbuđeno ustali, najstariji se, ustavši, podupro svojim štapom. Fizionomije su im u isto vrijeme vrlo realistične i različite, pa nije nevjerovatna predaja koja kaže da ih je slikar uzeo od tadašnjih đakovačkih biskupijskih uglednika, kanonika.

Komentirajući ovu sliku, Izidor Kršnjavi, u svojim »Listovima iz Slavonije«, zamjera slikaru da je Isusa prikazao previše teatralno, a židovske učitelje karikirano. Premda evanđelist ne zapisuje o čemu su raspravljali, tema je očito bila izazovna i zanimljiva. Dok najstariji od učitelja gestom ruke prati svoju repliku, drugi vrlo pažljivo važu Isusove riječi. Dosadašnji tumači vide na njihovim licima bijes i zlobu, a u likovima utjelovljenje nekih mana, što je očito maštovito uveličavanje, pomalo uvjetovano i duhom vremena. Iz njihovih očiju, položaja i izrazito raznolikih likova zrači upravo ono što je o njima sažeto zapisao evanđelist: zanesenost razumnošću Dječakovih odgovora. Nevjerica, pomiješana s čuđenjem i divljenjem. Farizeji i pismoznanci ovdje još nisu Isusovi osporavatelji. Slikar je očito dobro studirao temu prije negoli je sve stavio na stijenu. Zato na njegovim likovima ne vidimo samo krasne kostime, draperiju, nego iz svakog lika - od Isusa, Marije, Josipa do posljednjeg učitelja - izbijaju raznolika duhovna stanja i osjećaji.

Antun Jarm